

Instytut Kulturoznawstwa
Instytut Filologii Polskiej
Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Zarząd Główny
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Lublinie

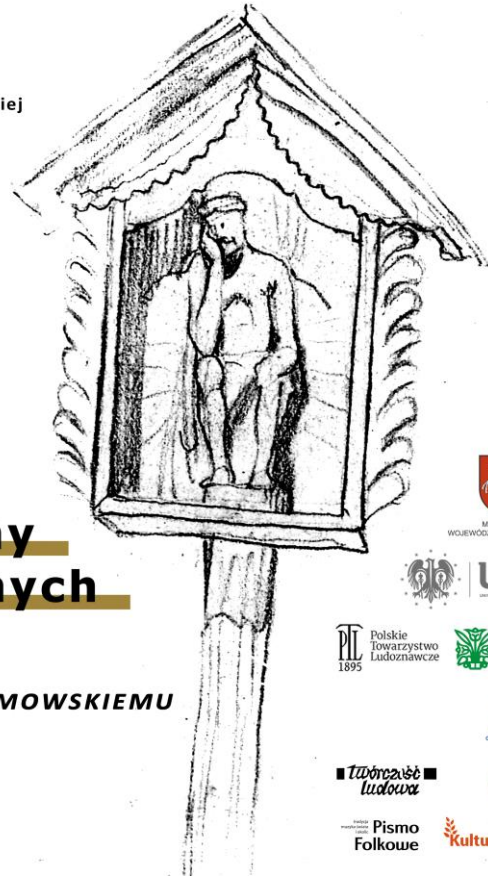
przy współudziale Stowarzyszenia Twórców Ludowych

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA

Kultura tradycyjna w perspektywie ochrony dziedzictwa i regionalnych tożsamości

DEDYKOWANA PROFESOROWI JANOWI ADAMOWSKIEMU
W ROKU JUBILEUSZU 70. URODZIN

29–30 listopada 2018 / LUBLIN

rysunek: W. Kierczyński - polnograf

Księga abstraktów

Układ alfabetyczny według nazwisk referentów

Oprac. Agnieszka Kościuk-Jarosz i Marta Wójcicka

**Księgę abstraktów uzupełniają nazwiska osób,
które nie mogły wziąć udziału w konferencji,
a składają Jubilatowi gratulacje i życzenia:**

- Prof. dr hab. Małgorzata Karwatowska – Instytut Filologii Polskiej, Prodziekan Wydziału Humanistycznego, UMCS
- Prof. dr hab. em. Violetta Krawczyk-Wasilewska – Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Łódzki
- Prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz – Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Adama Mickiewicza
- Prof. dr hab. Jan Mazur – Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców, UMCS
- Prof. dr hab. Józef Styk – Instytut Socjologii, UMCS
- Prof. dr hab. em. Franciszek M. Rosiński – Katedra Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Wrocławski; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
- Dr hab. Dorota Światała-Trybek, prof. UO – Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa, Uniwersytet Opolski
- Dr hab. Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska – Instytut Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych, Uniwersytet Śląski
- Dr Małgorzata Dziekanowska – Instytut Socjologii, UMCS
- Dr Magdalena Kwiecińska – Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem
- Dr Hanna Schreiber – Instytut Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski
- Dr Katarzyna Waszczyńska – Instytut Etnologii i Antropologii, Uniwersytet Warszawski

Prof. dr hab. Jerzy Bartmiński

Dwa modele opisu języka folkloru

W referacie zostaną przedstawione dwa modele opisu języka folkloru: **dyferencjalny** i **holistyczny**.

Model **dyferencjalny** realizuje moja książka *O języku folkloru* (1973), która powstała w ramach semiotyczno-strukturalnego programu realizowanego w latach 60. ub. wieku pod kierunkiem prof. Marii Renaty Mayenowej, w zasięgu inspiracji folklorystycznych prac Romana Jakobsona i Piotra Bogatyriewa. Zgodnie z nastawieniem metody strukturalnej na badanie opozycji, język folkloru (pieśni ludowych i innych gatunków twórczości słownej), opisano pod kątem tego, co go różni od gwary potocznej, konwersacyjnej. Ten sposób podejścia pozwolił udowodnić istnienie swoistego ludowego stylu poetyckiego, różnego od mowy potocznej, i wprowadzenie go do systematyki odmian stylistycznych polskiego języka narodowego (Klemensiewicz, Kucała, Wilkoń i inni).

Eksponując nie całość form językowych folkloru, lecz tylko ich część podlegającą różnicowaniu, model dyferencjalny nie dawał jednak możliwości przedstawienia tej części języka folkloru, która nie uczestniczyła w dyferencjacji stylistycznej. Nie obejmowała słów i form neutralnych, typu *woda, ogień, słońce, wiatr, drzewo, koń, rzeka; ojciec, matka, kawaler, panna* itp.), nie pozwalał więc dokonać całościowej rekonstrukcji obrazu świata, zawartego w tekstach folkloru. Możliwość taką stworzył model holistyczny.

Model holistyczny (realizowany przez zespół autorski w formie *Słownika stereotypów i symboli ludowych*, t. I, *Kosmos*, z. 1-4, 1996-2012; t. II, *Rośliny*, z.1-2, 2017-2018) opiera się na założeniach etnolingwistyki kognitywnej, korzysta z zapisów słów, tekstów oraz relacji o wierzeniach i praktykach. W części materiałowej opiera się na własnych badaniach terenowych oraz na publikowanych i archiwalnych danych dialektologii, folklorystyki i etnografii. Pozwala on rekonstruować ludowy językowo-kulturowy obraz świata, a sięgając głębiej – poznać mentalność i system wartości nosiciela ludowej lingwokultury. Opis etnolingwistyczny języka folkloru, który w części nawiązuje do prac m.in. Stanisława Bystronia (*Artyzm pieśni ludowej*), Kazimierza Moszyńskiego (*Kultura ludowa Słowian*), Doroty Simonides (*Dlaczego drzewa przestały mówić?*), sytuuje język folkloru w szerszej perspektywie antropologicznej.

Holistyczny model opisu języka folkloru realizują w ramach rosyjskiej lingwofolklorystyki i lingwokulturologii szkoła woroneska Eugenii Artiomenko i szkoła kurska Aleksandra Chrolenki, które powstały również w kręgu inspiracji Piotra Bogatyriewa (kontynuują inny nurt jego dorobku).

W referacie zostaną przywołane niektóre dane z pierwszego tomu *SSiSL Kosmos* (wydanego w czterech zeszytach I. 1995-2012) oraz z dwóch ostatnio wydanych zeszytów *Zboża* (2017) i *Warzywa* (2018).

Dr Agata Bielak

„Święty Walek tych powali, co patronem go nie znali”.

Obraz świętego Walentego i choroby świętego Walentego w polskiej tradycji ludowej

W moim wystąpieniu poprzez analizę lingwistyczno-kulturową przedstawię obraz świętego Walentego w polszczyźnie potocznej i ludowej. We współczesnej polszczyźnie silnie utrwalony jest obraz świętego Walentego jako patrona zakochanych. W dniu świętego Walentego jest obchodzone święto zakochanych nazywane *walentynkami*. W polskiej kulturze ludowej święty ten jest uważany za patrona od padaczki, nazywanej *chorobą świętego Walentego*, a także od podagry i cholery. Podstawę materiałową mojego wystąpienia stanowią: (1) dane systemowe ze słowników polszczyzny ogólnej, słowników gwarowych, słowników frazeologicznych, (2) dane tekstowe – różnogatunkowe teksty folkloru i potoczne teksty gwarowe (w tym teksty zbierane za pomocą kwestionariuszy i uwzględniane w *Słowniku stereotypów i symboli ludowych* jako tzw. relacje potoczne) oraz (3) dane etnograficzne, czyli zapisy wierzeń i opisy praktyk.

Prof. dr hab. Władysława Bryła

Legendy o świętych w twórczości Wincentego Pola

Przedmiotem badania będzie kilka wierszowanych tekstów Wincentego Pola poświęconych polskim świętym: Janowi Kantemu i jego związkowi z Akademią Krakowską, Andrzejowi Boboli, męczennikom

z Sandomierza i Jackowi Odrowążowi. Sylwetki tych świętych wpisuje Pol w tradycję narodową. W XIX wieku formy przekazu o świętych były jawne i aluzyjne, co postaram się zaprezentować w swoim referacie.

Dr hab. Anna Weronika Brzezińska, prof. UAM

Żandary z poznańskiej Ławicy – nieprzekraczalne granice w procesie dokumentowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Tradycyjny pochód przebierańców zwanych „żandarami” można zobaczyć w poniedziałek wielkanocny na jednym z poznańskich osiedli. Od ok. 1916 roku przebierańcy kolędują i odwiedzają mieszkańców, życząc im szczęścia. W 2018 roku Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie rozpoczęło realizację projektu, którego celem jest dokumentacja tego żywego i popularnego wśród społeczności lokalnej zwyczaju. Głównym problemem badawczym jest kwestia jego żywotności oraz stopień zaangażowania mieszkańców w przekazywanie dziedzictwa. Wraz z pojawieniem się badaczy pojawiło się też zainteresowanie podjęciem działań ochronnych w kontekście Konwencji UNESCO z 2003 roku. Prowokuje to jednak do zastanowienia się nad kwestiami etyki badawczej związanej z ingerencją badaczy w żywy zwyczaj, co spowodować może jego utowarowienie oraz spłycenie. Warto zastanowić się nad rolą badaczy w procesie dokumentowania zwyczaju oraz rozważyć kwestie granic, których w badaniach nie powinno się przekraczać – respektując prawa społeczności lokalnej do samodecydowania w kwestiach działań ochronnych zapisanych w Konwencji.

Prof. dr hab. Anna Brzozowska-Krajka

Między „kulturą drzewa oliwnego” a „kulturą Lexusa”: typy duchowości w e-życzeniach

Niniejsza propozycja mieści się w obszarze relacji: neofolklor a religia w zglobalizowanym świecie. Dotyczyć będzie kwestii fundamentalnych dla współczesnego wartościowania zjawisk religijnych – typów/modeli duchowości i ich koegzystencji, form ich wyrażania na przykładzie komunikacji zapośredniczonej elektronicznie, czyli *interface to interface* i gatunku e-życzeń. Typy te sytuują się na trzech poziomach: 1) duchowości religijnej (kultury tradycyjnych wartości – „kultury drzewa oliwnego”); 2) duchowości „wierzących inaczej” (religijności prywatnej); 3) duchowości świeckiej (gry z tradycją – ideologii konsumeryzmu, „kultury Lexusa”).

Analiza antropologiczna koncentrować się będzie na istocie czasu świętego/świętecznego odnoszącego się do najważniejszych dla Kościoła katolickiego świąt – Zmartwychwstania Pańskiego i e-życzeń wielkanocnych.

Nieustannie rosnące kolekcje e-życzeń odwołujące do „świętecznego alfabetu” sytuują się między mistycyzmem a hedonizmem i wskazują na postępujące procesy sekularyzacyjne we współczesnym przeżywaniu świąt kalendarza liturgicznego – zawężania poczucia *sacrum*.

Prof. dr hab. Piotr Dahlig

Wątek personalny w badaniach etnomuzykologicznych i folklorystycznych

Przedstawiona będzie historia zainteresowania wybitnymi osobowościami muzyków, śpiewaczek, śpiewaków ludowych w XX w., z intencją ukazania znaczenia kierunku personalnego w twórczości i dokumentacji naukowej w Lubelskiem, w szczególności w dorobku profesora Jana Adamowskiego.

Mgr Jolanta Dragan

Len i konopie w przysłowiaach polskich

W wystąpieniu zostanie podjęta próba omówienia znaczenia przysłów, w treści których zawarte są odniesienia do lnu i konopi. Referentka skupi się na poszukiwaniach prawidłowości, które można zauważyć przy stosowaniu odwołań do lnu i konopi oraz ich znaczenia symbolicznego. Pojawiające się w przysłowiaach nazwy

„len” czy „konopie” służyły do charakteryzowania człowieka, zarówno pod względem fizycznym, jak i charakterologicznym, pomagały w odzwierciedlaniu stosunków społecznych, precyzowały przekazy dydaktyczne i wiedzę o świecie, a także występowały w tzw. przysłowiach kalendarzowych. Trzeba też zauważyć, że odwoływanie się do lnu i konopi w sposób szczególny określało stereotyp kobiety, jej charakter i rolę, jaką pełniła w tradycyjnym społeczeństwie. Zostanie zwrócona także uwaga na przysłowia opisujące i porządkujące model świata, w którym wszystko ma swoje miejsce, przewidziane i wyznaczone przez istoty nadzmysłowe. Konkluzją wystąpienia będzie próba wyjaśnienia, dlaczego właśnie te rośliny stanowią obiekty będące podstawą do metaforycznego przekazywania prawd o świecie czy, bardziej ogólnie, budowania kategorii poznawczych.

Dr Agnieszka Dudek-Szumigaj

***Inskrypcja nagrobna jako forma pamięci o zmarłym
(na przykładzie nekropolii pogranicza polsko-ukraińskiego)***

W wystąpieniu zawarto analizę elementów obligatoryjnych i fakultatywnych inskrypcji nagrobnych, składających się na funeralny portret zmarłego (dane onomastyczne, informacje o okolicznościach śmierci, inne informacje faktograficzne: aktywność zawodowa, polityczna i społeczna, odznaczenia; przedstawiono językowe sposoby amplifikacji zmarłego). Omówiono metafory obejmujące pole semantyczne pamięci.

Dr Renata Dźwigół

***Miejsce jako kategoria językowo-kulturowa we frazematyce
z pola leksykalno-semantycznego <diabeł>***

Jednostki poddane analizie zostały wyekscerpowane ze słowników dokumentujących polszczyznę dialektalną oraz ogólną odmianę polszczyzny (polszczyznę literacką). Opis miejsca jako kategorii językowo-kulturowej ma charakter holistyczny, panchroniczny. Mimo to uwzględnione zostały specyficzne dla każdego z tych dwóch obszarów językowo-kulturowych (tradycyjna kultura ludowa, kultura współczesna) zjawiska. Przeprowadzona analiza pozwoliła ukazać kilka aspektów funkcjonowania kategorii językowo-kulturowej miejsce we frazematyce z pola leksykalno-semantycznego <diabeł>. Są nimi: 1. dokumentacja kultury ludowej (kultury duchowej, wierzeń ludowych z zakresu demonologii), 2. ilustracja przeobrażeń cywilizacyjnych i zmian kulturowych (wieś i miasto), 3. miejsce jako kategoria wartościowana oraz wartościująca.

Dr hab. Piotr Grochowski, prof. UMK

***Stado i Kupała w praktykach polskich rodzimowierców.
Między rekonstrukcją etnograficzną a obrzędem religijnym***

W swoim wystąpieniu chciałbym przedstawić strategię rekonstrukcji obrzędów religijnych wykorzystywane przez polskich rodzimowierców. Główna teza moich rozważań sprowadza się do twierdzenia, że w przypadku rodzimowierstwa mamy do czynienia z nowym rodzajem praktyk, które polegają na tym, że materiały etnograficzne i folklorystyczne są nie tylko przetwarzane i stylizowane w celu zaprezentowania ich w nowym kontekście odbiorcom „z zewnątrz” (jak w przypadku folkloryzmu), ale stają się także podstawowym substratem wierzeń i obrzędów religijnych, których odbiorcą/nosicielem są sami rodzimowiercy. W tym przypadku nie mamy jednak do czynienia z jakąś kontynuacją tradycyjnych wierzeń i obrzędów ludowych (choć na pierwszy rzut oka tak to może wyglądać), lecz z nowym zjawiskiem religijnym, którego główni aktorzy posługują się etnografią i folklorystyką w sposób nieortodoksyjny, co daje ciekawe i niekiedy dość zaskakujące efekty.

Dr hab. Janina Hajduk-Nijakowska, prof. UO

Folklorystyczny aspekt współczesnych narracji potocznych

Sytuacje folklorotwórcze we współczesnej kulturze, całkowicie zależne od rozwoju mediów masowych, a zwłaszcza internetu, determinują przemiany folkloru. Analiza współczesnych sytuacji folklorotwórczych wymaga wyeksponowania ich komunikacyjnego wymiaru, co pomaga wyjaśnić istotne

zmiany narracji folklorystycznej, a w efekcie postępującego procesu transformacji tradycyjnych gatunków. Prowadzona z tej perspektywy interpretacja współczesnych narracji folklorystycznych, pozwala ponadto wzbogacić wiedzę o aktywności twórczej człowieka, jego zaangażowaniu w proces samotworzenia i samorozumienia świata; pomaga w badaniu potocznych światopoglądów, masowych psychoz (teorii spiskowych) i procesów mityzacyjnych, zwłaszcza w perspektywie regionalnej.

Mgr Michalina Janaszak

***Kultura tradycyjna a promocja regionu i integracja społeczności lokalnej.
Nawiązania do „ludowości” w samorządowej strategii promocyjnej i informacyjnej
na przykładzie regionu szamotulskiego***

Ziemie Szamotulską jako subregion kulturowy wyróżnia na tle Wielkopolski bogactwo rodzimego folkloru. Jego elementy – tradycyjna muzyka i tańce, strój regionalny, wzornictwo itd. to czynniki stanowiące dawniej o odrębności Szamotulszczyzny, współcześnie natomiast wykorzystywane są one w procesie reintegracji społeczności lokalnej, związanym z budowaniem czy też odbudowywaniem poczucia wspólnoty i regionalnej tożsamości. Zagadnienia te rozpatrywać można w kontekście przemian związanych z przejściem od folkloru do folkloryzmu (Burszta 1969). W referacie zamierzam podjąć próbę analizy tychże przemian oraz ich znaczenia, skupiając się na inicjatywach popularyzatorskich i edukacyjnych podejmowanych przez lokalne struktury samorządowe (gmina, powiat) i podległe im instytucje kultury, służących promocji regionu. Są to zarówno wydarzenia tematyczne, jak i konkursy (np. „Konkurs na haft i koronkę” promujący rodzime wzornictwo ludowe), plenery artystyczne (np. letnie plenery rzeźbiarskie), przedstawienia i widowiska sceniczne (jak chociażby „Wesele szamotulskie”), których motyw przewodni stanowi dziedzictwo kultury tradycyjnej. Jednocześnie pragnę zastanowić się nad znaczeniem analizowanych działań w procesie tworzenia czy też odtwarzania poczucia tożsamości regionalnej.

Dr Anna Kaczan

***„Drzewo modrzewiowe, to na mękę Chrystusowe”.
Modrzew w ludowym obrazie świata***

Modrzew, o czym pisał Jan Adamowski, mógł być drzewem, z którego wykonano krzyż Jezusa. Drzewo to cieszyło się wyjątkowym szacunkiem wśród mieszkańców wsi, przypisywano mu trwałość i długowieczność („Twórczość Ludowa” 1999/2/12-14).

Celem mojego artykułu jest całościowa rekonstrukcja językowo-kulturowego obrazu modrzewia w polskiej kulturze ludowej. Rekonstrukcja ta oparta jest na założeniach definicji kognitywnej, zaproponowanej przez Jerzego Bartmińskiego. Podstawę materiałową stanowią dane językowe (słownictwo oraz kliszowane teksty folkloru) i „przyjęzykowe” (etnograficzne zapisy ludowych wierzeń i praktyk), pochodzące z Pracowni „Archiwum Etnolingwistyczne” UMCS.

Dr hab. Jan Kajfosz

O potrzebie periodyzacji twórczości folklorystycznej

Punktem wyjścia proponowanego wystąpienia jest teza, że folklorystyka dotychczas niezbyt czerpała z propozycji czy już to antropologii społeczno-kulturowej, czy też socjologii kultury, w ramach których dokonywano periodyzacji rozwoju kultury europejskiej – od kultury przednowoczesnej (J. Le Goff, L. Stomma i in.), poprzez kulturę nowoczesną po kulturę ponowoczesną. Autor chciałby odpowiedzieć na pytanie, po pierwsze, jakie argumenty przemawiałyby za wprowadzeniem analogicznej periodyzacji samej twórczości folklorystycznej, po drugie, jakie korzyści mogłyby z niej wynikać dla samej folklorystyki, która dotychczas zużywała znaczną część własnej energii na dyskusje dotyczące przedmiotu jej badań. Ambicją autora jest zaproponowanie takiego paradygmatu badań folklorystycznych, który pozwoliłby „pomieścić” we współczesnej

folklorystyce lokalność obok globalności (względnie: glokalności) oraz gatunki folkloru kultury przednowoczesnej (przekazywane „z ust do ust”) obok gatunków współczesnego folkloru elektronicznego. Co ważne, bez niebezpieczeństwa „rozmycia się” dyscypliny. Jest to niezwykle istotne w obliczu rosnącego zapotrzebowania na badanie takich gatunków dyskursu potocznego jak *hoaxy* czy teorie spiskowe – transmitowane za pośrednictwem nowych mediów. Argumentację na rzecz konsensualnego wprowadzenia periodyzacji twórczości folklorystycznej autor chciałby oprzeć m.in. na propozycjach W. I. Thomasa.

Dr Olga Kielak

„Po konie, po woły, po wina kupca młodego nie szlij”.

Kupno i sprzedaż zwierząt domowych w polszczyźnie

W tradycyjnej kulturze polskiej zwierzęta z najbliższego otoczenia człowieka (bydło, konie i owce) były towarem najczęściej kupowanym i sprzedawanym, a echa dawnych transakcji handlowych pobrzmiwają jeszcze do dziś w gwarowej leksyce (por. *ogonowe, chwostowe, rogowe*). Ze sprzedażą i kupnem zwierząt wiązał się szereg zabiegów wykonywanych przed transakcją i po niej, mających na celu ułatwić sprzedaż oraz zapewnić sprzedającemu i kupującemu pomyślność w hodowli. W referacie, wykorzystując metodologię wypracowaną na użytek lubelskiego *Słownika stereotypów i symboli ludowych*, przyjrę się kulturowym mechanizmom transakcji kupna-sprzedaży zwierząt. Ich analiza pozwoli mi pokazać miejsce, jakie w świecie ludowych wartości zajmowały zwierzęta domowe.

Dr Olexandr Kolomyichuk

Święty Wieczór w obrzędowości dorocznej Ukraińców Bojkowszczyzny:

tradycja ludowa i pamięć przesiedleńców

W wystąpieniu zostaną przeanalizowane obrzędy i zwyczaje tradycyjne Ukraińców Bojkowszczyzny, które dotyczą Świętego Wieczoru (6 stycznia według nowego stylu). Święteczno-obrzędowa uroczystość rozpatrywana będzie w ramach kultury tradycyjnej, czyli odwołując się do klasycznego rozumienia tego pojęcia, dotyczy okresu końca XIX – lat 30. XX wieku. Opisywane obrzędy tradycyjne i działania magiczne, które w tym czasie funkcjonowały wśród mieszkańców ukraińskiej części Bojkowszczyzny, analizowane będą na podstawie materiału porównawczego, który stanowią wspomnienia przesiedleńców – mieszkańców województw zachodnich i północnych współczesnej Polski, którzy jeszcze do początku lat 50. XX wieku zasiedlali górskie stoki Bieszczad Zachodnich.

Malwina Kołt

Folklor muzyczny Czeskiego Kątką, regionu na styku trzech kultur:

czeskiej, niemieckiej i polskiej

Czeski Kątek to niewielki obszar położony na zachodnim skraju ziemi kłodzkiej, na granicy z Czechami, w okolicach Kudowy-Zdroju. Historycznie obszar ten początkowo (XIV w.) był samodzielnym państewkiem homolskim, później (XV w.) stał się częścią hrabstwa kłodzkiego, i wraz z nim należał do królestwa czeskiego, a następnie do królestwa Prus. Jego mieszkańcy mówili kłodzkim dialektem języka czeskiego. Po drugiej wojnie światowej znalazł się w granicach Polski. Pomimo wielowiekowych czeskich, niemieckich i polskich wpływów kulturowych, niejednorodności tradycji, podobnie jak w całym hrabstwie kłodzkim czy Dolnym Śląsku, mieszkańcy Czeskiego Kątką wykształcili własną kulturę ludową, w tym folklor muzyczny.

Dr Agnieszka Kościuk-Jarosz

„Przychodzo. Pozmawiam, pozdmuchuje, pospalam”.

Tradycyjne praktyki lecznicze z Chełmskiego – opis indywidualnego przypadku

W referacie zostanie opisany i poddany interpretacji kulturowej indywidualny przypadek z zakresu medycyny ludowej – praktyki lecznicze Jadwigi Zwierzyńskiej (ur. 1929 r.) z Dubienki w Chełmskiem. Materiały

poświęcone temu zagadnieniu referentka rozpoczęła zbierać w 2003 r. – wówczas stały się one podstawą jej pracy licencjackiej, przygotowanej pod kierunkiem prof. Jana Adamowskiego – a w kolejnych latach były uzupełniane. Do nieżyjącej już Jadwigi Zwierzyńskiej członkowie lokalnej społeczności udawali się *na znowę choroby*. Leczyła poprzez spalanie lnu nad chorym, odganianie choroby poprzez jej zdmuchiwanie, z jednoczesnym wypowiedaniem formuły magicznej. Podobne praktyki lecznicze, z tego samego terenu, zostały opisane już w pracach XIX-wiecznych badaczy folkloru. Ich trwanie do czasów współczesnych dowodzi ciągłości kultury tradycyjnej.

Dr hab. Jadwiga Kozłowska-Doda

Kreowanie obrazu domu w białoruskich pieśniach ludowych

Białoruskie pieśni ludowe kreują obraz domu jako wieloznacznego składnika tradycyjnego świata i kultury. Można wyróżnić dwa wymiary domu: poziomy i pionowy. Poziomy, jeszcze przedchrześcijański, oparty jest na opozycji swój – obcy, oswojony – nieoswojony (niebezpieczny), dobry – zły. Pionowy eksponuje dwie płaszczyzny: przedchrześcijańską wiarę w zaświaty oraz wyobrażenia chrześcijańskie o Bogu z jego lokalizacją ponad człowiekiem i sferą jego działalności.

Materiał pieśniowy eksponuje patriarchalne, niedopuszczalne z punktu widzenia współczesnego człowieka, relacje społeczne w granicach domu: między mężem a żoną, rodzicami a dziećmi, teściami a synową (zięciem). Bytowy aspekt domu jest przedstawiony dość oszczędnie. Typowe cechy domu powtarzają się w pieśniach różnych gatunków. Są one odbiciem ludzkich doświadczeń oraz społecznych wyobrażeń.

Mgr Katarzyna Kraczoń

Przepędzić złe moce i stworzyć przestrzeń bezpieczną – analiza semiotyczna jednego gestu

Głównym założeniem referatu będzie analiza gestów obchodzenia/okrażania obecnych w obrzędach dorocznych i rodzinnych z wykorzystaniem metody semiotycznej. Analiza oparta zostanie na materiale terenowym i źródłowym.

Mgr Ilona Kulak

Obrzędowość pasterska górali spiskich (na podstawie badań korpusowych)

Tematem wystąpienia będzie obrzędowość pasterska górali spiskich. Omówione zostaną takie zagadnienia, jak pędzenie owiec na wypas i powrót, zajęcia pasterzy, czary baców, tzw. porabianie (stosowanie praktyk magicznych) czy odrabianie (odczynianie uroków). Podstawę analizy stanowią wypowiedzi mieszkańców piętnastu wsi polskiego Spisza nagrane podczas badań terenowych w ramach projektu *Język mieszkańców Spisza. Korpus tekstów i nagrań gwarowych*, realizowanego w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie. Materiał językowy wyekscerpowany zostanie z wersji demonstracyjnej korpusu spiskich tekstów i nagrań gwarowych. Pokrótkę scharakteryzowane zostaną najważniejsze zagadnienia związane z powstającą bazą spiskich tekstów i nagrań dialektalnych, m.in. założenia projektu, sposób pozyskiwania materiałów oraz transkrypcja tekstów.

Dr hab. Zdzisław Kupisiński SVD, prof. KUL

Wyobrażenia o życiu po śmierci na przykładzie wybranych pieśni pogrzebowych mieszkańców opoczyńskiego

W referacie zostanie ukazana wiara mieszkańców Opoczyńskiego (z których większość stanowią katolicy) w życie pozagrobowe, jak również wyobrażenia o nim na przykładzie pieśni żałobnych śpiewanych podczas obrzędów pogrzebowych. Z treści pieśni wynika, że po skonaniu dusza opuszcza ciało i na „tamtych świec” staje przed Bogiem, który jawi się jako sprawiedliwy, aczkolwiek miłosierny Sędzia. Podczas sądu szczegółowego dokonuje się rozliczenie człowieka z jego ziemskiego życia, z czynów dobrych i złych względem Boga i bliźniego. Po pełnym poznaniu, jakie zyskuje dusza po śmierci, obiera odpowiednie miejsce dla eschatycznego trwania –

może to być niebo (stan szczęśliwości i przebywania z Bogiem), czyściec (miejsce oczyszczenia pozwalające następnie osiągnąć stan doskonałości i posiąść niebo) bądź piekło (sfera wiecznego potępienia i rozdzielenia z Bogiem). Eschatologiczny obraz zaświatów przedstawiają śpiewane pieśni żałobne, głęboko zakorzenione w ludowej wizji świata i człowieka. Motywy i refleksje dotyczące „tamtego świata” czerpano ponadto z nauki Kościoła i tradycji chrześcijańskiej. Analizowane pieśni pogrzebowe pochodzą między innymi z rękopisów przekazywanych z pokolenia na pokolenie, zebranych przez autora podczas stacjonarnych etnograficznych badań prowadzonych na tym terenie.

Dr Agata Kusto

„Legowanie” na Lubelszczyźnie.

Tradycja muzyczna na nowo odkryta? Rewizja stanu badań

Referat jest próbą zweryfikowania aktualnego stanu wiedzy o zwyczaju „legowania” w Adwencie na terenie Lubelszczyzny i odpowiedzi na pytanie, na ile dzisiejsze funkcjonowanie ligawy można uznać za kontynuację tradycji bądź jej odrodzenie w nowych warunkach i na nowych zasadach. W tym celu w zarysie przedstawiona zostanie specyfika obrzędowego charakteru instrumentu – funkcji, czasu i przestrzeni oraz jego budowy i techniki gry w udokumentowanej literaturze. Dalej ukazane zostaną efekty najnowszych badań prezentujące różnorodną obecność opisywanego instrumentu w dzisiejszej praktyce, takie jak przeglądy/konkursy gry na ligawie (Ciechanowiec, Siedlce), szkoła mistrzów budowy instrumentów ludowych (IMiT), targi tradycyjnych instrumentów ludowych (Warszawa, Kazimierz Dolny), czy wreszcie obrzędowe „otrębywanie” Adwentu w gminie Konopnica. Najnowsze tendencje poddane zostaną wymienionym wcześniej kategoriom opisu, co pozwoli na określenie miejsca omawianej tradycji muzycznej z przesłaniem ochrony dziedzictwa i regionalnych tożsamości.

Dr hab. Małgorzata Latoch-Zielińska, prof. UMCS

Wokół kultury ludowej w szkole

W artykule zostaną przedstawione wyniki sondażu diagnostycznego dotyczącego roli tekstów z kręgu kultury ludowej we współczesnej edukacji. Dodatkowym źródłem danych będą programy i podręczniki szkolne, które zostaną poddane analizie w aspekcie form obecności kultury ludowej.

Dr Bożena Lewandowska

Obraz wojny w piosenkach folkloru miejskiego

Pierwsza i druga wojna światowa, tzw. wojna polsko-ukraińska, powstania śląskie, znalazły odbicie w folklorze miejskim, zwłaszcza warszawskim, lwowskim i śląskim. We Lwowie śpiewano o losach mieszkańców miasta, którzy służyli w armii austrowęgierskiej na różnych frontach pierwszej wojny. Piosenka warszawskiej ulicy opowiadała o różnych aspektach okupacyjnego życia. Śląski repertuar powstańczy odzwierciedla dążenie Ślązaków do połączenia z Macierzą.

Wydarzenia wojenne odbijają się w tym repertuarze w różny sposób. Po pierwsze nawiązując do konkretnych wydarzeń historycznych: dat, miejsc bitew, nazwisk, itp. Po drugie ukazując cierpienia, lęk i niepewność, które towarzyszą zarówno mieszkańcom miasta, jak i żołnierzom, a które piosenka uliczna oswajała, niejednokrotnie wplatając do tekstów elementy humorystyczne i prześmiewcze. I po trzecie – poprzez pokazanie zjawisk, które trudnym czasem wojennym zwykle towarzyszą: szmuglerstwa, dorabiania się na biedzie innych, itp. Wszystko to znaleźć można w repertuarze miejskim, gdyż piosenki folkloru miejskiego zwykle żywo reagowały na wydarzenia zewnętrzne, komentując je w charakterystyczny dla siebie sposób.

Dr hab. Robert Lipelt

Dawne przemysły drzewne w południowo-wschodniej Polsce

Tematem mojego wystąpienia będzie omówienie niektórych przemysłów drzewnych (tartaki, gonciarstwo, węglarstwo, bednarstwo itp.), wraz z przedstawieniem głównych ośrodków produkcji. Zakres

czasowy pracy obejmie wiek XIX i początki XX. Podstawą opracowania staną się źródła statystyczne oraz zgromadzone w archiwum MBL w Sanoku materiały z badań terenowych dotyczących przemysłów drzewnych.

Prof. dr hab. Jolanta Ługowska

Żywiot wody i demony w „Legendach i baśniach Trok” Haliny Bogdel

Opowiadania składające się na zbiór *Legendy i baśnie Trok* potwierdzają, obserwowaną także współcześnie, swoistą atrakcyjność ludowej tradycji narracyjnej jako źródła wiedzy o kulturze ludowej i folklorze, a zarazem jako podstawy literackiej parafrazy. Utwory Haliny Bogdel, nawiązujące do przekazywanych drogą ustną opowieści związanych z „małą ojczyzną” autorki, odznaczają się gatunkowym zróżnicowaniem. Odnajdziemy wśród nich, obok typowych baśni, przykłady podań ajiologicznych, historycznych i wierzeniowych wiążących się przede wszystkim z otaczającymi Troki jeziorami, a także tzw. opowiadania z życia, w których trockie akweny odegrały istotną rolę. Historyczne, krajoznawcze i folklorystyczne zainteresowania autorki łączyły się z jej ambicjami literackimi, stąd też zaczerpnięte z tradycji folklorystycznej wątki (szczególnie te o charakterze wierzeniowym) poddane zostały swoistej reinterpretacji i uzupełnione tworam własnej wyobraźni pisarki, jak również zaadaptowane do realiów współczesnej kultury literackiej i zainteresowań czytelników, zwłaszcza miłośników fantastyki.

Mgr Mirosław Majewski

Oficjum ludowe – praktyki pobożności jako znaki teatralne w widowiskach obrzędowych

Praktyki pobożności, zawarte w widowiskach teatru obrzędowego, realizowane są poprzez znaki teatralne nawiązujące do języka pobożności ludowej. Zarówno bowiem na płaszczyźnie werbalnej, jak i niewerbalnej znajdujemy analogie pomiędzy znakami pobożności ludowej w rozumieniu etnologów a znakami teatralnymi w rozumieniu semiologów teatru.

W analizie przedstawień obrzędowych w pełni uzasadnione jest zastosowanie terminu „oficjum ludowe” dla określenia zbioru modlitw, błogosławieństw, czynności i przedmiotów sakralnych. Referat wskazuje na analogie pomiędzy językiem pobożności i wypowiedzi teatralnej oraz systematyzuje pojęcie „oficjum ludowego” jako schematu przebiegu inscenizowanego obrzędu.

Mgr Beata Maksymiuk-Pacek

Wesele podlaskie w zbiorach badaczy folkloru

Wesele jest obrzędem rodzinnym, który od dawna skupia uwagę badaczy kultury: socjologów, etnografów, kulturoznawców, dialektologów, etnolingwistów i folklorystów. Autorka skupia uwagę na weselu z terenu wschodniego pogranicza kulturowego, stanowiącego swoistą mozaikę narodowościową, religijną, językową i kulturową. Referuje stan badań nad obrzędowością weselną z południowego Podlasia, analizuje scenariusze wesela katolickiego i prawosławnego, opracowane przez podlaskich folklorystów: Aleksandra Oleszczuka, Jana Ignaciuka i Wacława Tuwalskiego. Autorka przedstawia opisy etapów, postaci i rekwizytów weselnych, eksponując przy tym używaną przez cytowanych badaczy regionalną terminologię. Zauważa, że tak bogaty materiał nie znalazł się we wcześniejszych opracowaniach dotyczących tego terenu (np. u Wójcickiego czy samego Kolberga). Stwierdza też, że zaprezentowane opisy pokazują różnorodność etniczną południowego Podlasia i jego bogate tradycje.

Mgr Agnieszka Małek

Obrzędowość okoloprodowa Kaszubów – kontekst historyczny

Tradycyjna obrzędowość rodzinna związana jest z najważniejszymi etapami życia człowieka: narodzinami, małżeństwem i śmiercią. Narodziny dziecka, a także poprzedzający go okres ciąży, w kulturze ludowej traktowane są od dawna jako wydarzenia szczególne. Otaczająca akt kreacji życia tajemnica sprawiała natomiast, iż wierzenia dotyczące aktu płciowego oraz prokreacji wiązały kobietę z siłami nadprzyrodzonymi.

Każda zmiana statusu, w tym brzemiennosc oraz narodziny, nieuniknienie wiąże się z porzuceniem poprzedniego oraz wkroczeniem w nowy stan, zaś ich przekraczanie uwarunkowane jest licznymi zakazami i nakazami natury obrzędowej. Zarówno zatem ciężarna, jak i nowo narodzone dziecko, pozostając z jednej strony poza stanami, z drugiej zaś – należąc do obydwu z nich, poddawani byli w kulturze ludowej licznym rytuałom regulującym ich obecność w życiu społecznym. Określony repertuar zachowań dotyczył także osób bezpośrednio stykających się z pozostającymi w stanie przejścia kobietą i dzieckiem. Chrzciny (dla dziecka) oraz wywód (dla kobiety) kończyły okres izolacji związanej z pozostawaniem w stanie medialnym, a ich obrzędowość także regulowana była określonymi zachowaniami oraz symboliką.

Celem niniejszego wystąpienia będzie przedstawienie tradycyjnych kaszubskich obrzędów i zwyczajów weselnych oraz narodzinowych, jak również tych związanych z chrztem i wywodem, o których swoistości – jako elementu dziedzictwa duchowego regionu – decyduje kształtująca więzi wspólnotowe świadomość historii, wspólnota tradycji, języka i religii Kaszubów.

Dr hab. Marzena Marczevska, prof. UJK

**„Skrzętny szperacz historyczny, archeolog i etnograf”
– znaczenie materiałów ks. Władysława Siarkowskiego dla badań
nad kulturą tradycyjną regionu świętokrzyskiego**

Referat poświęcony jest działalności ks. Władysława Siarkowskiego, etnografa, dialektologa, historyka, archeologa, wybitnego badacza regionalnej przeszłości, współpracownika Oskara Kolberga. Ks. Siarkowski był autorem wielu publikacji dotyczących regionu świętokrzyskiego, jego kultury materialnej i duchowej. Zawdzięczamy mu szczegółowe opisy przyrody, budownictwa, życia mieszkańców, obyczajów, obrzędów, wierzeń, języka. Zebrał wiele tekstów pieśni, zagadek, legend, podań, formuł magicznych itd. Publikował na łamach czasopism (np. „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, „Wisła”, „Zorza”, „Gazeta Kielecka”, „Pamiętnik Kielecki” itd.). Zwracał uwagę nie tylko na odrębność mowy mieszkańców Kielecczyny, ale także na wyjątkowość wierzeń, obrzędu, obyczaju. Ukazywał archaiczność ludowych wyobrażeń o świecie, umiejętnie wyławiał ślady dawnych wierzeń utrwalonych w zebranych tekstach folkloru. W wystąpieniu uwzględniłam kwestię znaczenia materiałów ks. Siarkowskiego dla badań nad tożsamością regionalną.

Prof. Katia Michajłowa

**Miejsce ludowych strunowych instrumentów muzycznych
w tradycji epickiej Słowian południowych**

W referacie autorka dokonuje analizy funkcji ludowych strunowych instrumentów muzycznych typu *gydulka* (гѣдулка) oraz *gęśle* (гусла) w kulturze ludowej Słowian południowych, kładąc nacisk przede wszystkim na ich związek z wykonywaniem eposu, zarówno o charakterze heroiczno-historycznym, jak i religijno-legendarnym. Autorka wskazuje miejsca wykonywania pieśni epickich z towarzyszeniem tych instrumentów, jak również kładzie nacisk na męski charakter śpiewu epickiego z tego rodzaju akompaniamentem muzycznym. Wyróżnia ona dwa typy śpiewaków epickich – zawodowych i niezawodowych, przy czym szczególnie podkreśla fakt, że strunowy akompaniament muzyczny charakterystyczny jest dla dziadów wędrownych, swego rodzaju zawodowych śpiewaków epickich bardzo rozpowszechnionych wśród Słowian południowych aż do lat 40. XX wieku. Podkreślony został również fakt, że charakterystyka tego typu śpiewaków zawodowych nierozdzielnie związana jest z wędrowaniem i wykonywaniem eposu dla wyżywienia po przejściu obowiązkowego przeszkolenia. Szczególną uwagę autorka zwraca na wykonanie eposu religijno-legendarnego, który stanowi podstawę profesjonalizmu tego typu śpiewaków epickich. W referacie została przeprowadzona pogłębiona analiza semantyki strunowego instrumentu muzycznego oraz jego związku ze śpiewem sakralnym i średniowiecznym światopoglądem chrześcijańskim. Autorka zwraca również uwagę na jego powolną, chwalebnią i smutną melodię instrumentalną odpowiadającą zawartości treściowej pieśni epickich. W ten sposób podkreśla ona zjawisko paralelizmu istniejące między *słowem* i *melosem* w ujęciu semantycznym i intonacyjnym podczas wykonywania tego rodzaju pieśni epickich, fakt kwestionowany przez

niektórych badaczy w większości gatunków folklorystycznych. W referacie autorka dokonuje również porównania funkcji podobnych instrumentów strunowych w ludowej kulturze muzycznej innych Słowian, głównie Ukraińców.

Dr hab. Anna Mlekodaj, prof. PPWSZ

Dziedzictwo dla edukacji, edukacja dla dziedzictwa – miejsce i rola współczesnej szkoły w zachowaniu dziedzictwa kulturowego w regionie

Współczesna szkoła, poddana standaryzacji i unifikacji, mimo braku formalnych przeszkód, coraz rzadziej podejmuje działania związane z osadzeniem procesu edukacyjnego w naturalnym środowisku kulturowym ucznia. Zewnętrzne i ujednolicone narzędzia mierzenia jakości pracy szkoły nie uwzględniają jej regionalnej specyfiki, przez co kwestie związane z dziedzictwem kulturowym regionu schodzą na dalszy plan lub też w ogóle bywają pomijane. Jeśli do tego dołączyć załamanie się naturalnej transmisji kulturowej w rodzinach, związane ze zmianą modelu życia współczesnej wsi, otrzymujemy niepokojącą wizję wytracania przez młode pokolenie Polaków swej regionalnej tożsamości, która jest istotną składową ich tożsamości narodowej. Tymczasem dziedzictwo kulturowego regionu otwiera przed edukacją szkolną bardzo interesującą i atrakcyjną dydaktycznie płaszczyznę, pozwalającą kształtować m.in. także tak wysoko cenione we współczesnej szkole kompetencje kluczowe. Celem referatu jest przedstawienie korzyści, jakie współczesna szkoła może odnieść, włączając do swoich programów zagadnienia dotyczące dziedzictwa kulturowego własnego regionu.

Dr hab. Iwona Morawska, prof. UMCS

Literatura i kultura regionalna w edukacji polonistycznej

Wśród celów i zadań języka polskiego jako przedmiotu nauczania ważne miejsce przypisuje się zagadnieniom dotyczącym wspierania uczniów w odkrywaniu podmiotowości i budowaniu własnej tożsamości, m.in. poprzez doświadczanie więzi z najbliższą ojczyzną. Ważną do odegrania rolę mają tu regionalne teksty kultury, czego potwierdzeniem będą omówione w artykule strategie ich włączania w przestrzeń edukacyjną. Oprócz tego przedmiotem analizy, refleksji i wniosków dydaktycznych będzie inspirowana kulturą regionu twórczość uczniów.

Prof. dr hab. Bożena Muszkalska

Muzyka jako instrument ochrony tożsamości kulturowej w środowisku brazylijskiej Polonii

Problem zasygnalizowany w tytule referatu zamierzam przedstawić, posługując się Bachtinowską koncepcją dialogiczności, do której etnomuzykologowie chętnie sięgają od lat 90. XX wieku. Śpiew, gra na instrumentach i taniec będą rozpatrywane jako ważne media dialogu, które członkowie badanych społeczności wykorzystują do stworzenia kontekstu dla przekazu tradycji i wprowadzania innowacji. Pełnią one tym samym istotną rolę w kształtowaniu i podtrzymywaniu kulturowej tożsamości jednostki i grupy. Analizie zostaną poddane różne typy dialogu – z udziałem twórców, wykonawców i słuchaczy, a także badaczy z Polski, którzy w oczach respondentów stanowią ekspertów w zakresie „autentycznych” polskich tradycji. Refleksje, którymi chciałabym się podzielić, są efektem zarówno eksploracji terenowych przeprowadzonych w 2009 roku przez grupę studentów muzykologii z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Wrocławskiego pod moim kierunkiem, jak i wirtualnych badań terenowych (*virtual field research*), które kontynuuję do chwili obecnej. Badaniami *in situ* objęto stany Parana, Santa Catarina i Rio Grande do Sul, najliczniej zamieszkałe przez Polonię.

Dr hab. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, prof. UMCS

Pragmatyczne i społeczne podstawy aksjologii ludowej

Według Jadwigi Puzyniny refleksja nad tym, jak ludzie wartościują świat i poszczególne jego składniki jest „ważnym elementem wiedzy o świecie, istotnym dla rozwoju kultury i kształtowania ludzkich osobowości, a także dla rozumienia ludzkich wypowiedzi i sposobów ich budowania. Jest też ważnym elementem opisu językowego obrazu świata” (Puzynina).

Rekonstrukcji świata wartości można dokonać na trzy różne, ale dopełniające się sposoby: a) poprzez studiowanie gatunków silnie naaksjologizowanych; b) poprzez badania ankietowe zmierzające do stworzenia list wartości uzyskanych w wyniku indagacji nosicieli danej kultury lub wybitnych badaczy tej kultury; c) poprzez analizę semantyczną kluczowych dla badanej kultury pojęć. Podejście pierwsze polega na docieraniu do wewnętrznego celu gatunku (intencji wpisanej w tekst), do nadrzędnej idei i wartości leżących u podłoża każdego gatunku mowy. Podejście drugie odwołuje się do autorytetu badaczy („ekspertów”) i ich znajomości określonej lingwokultury. Podejście trzecie wynika z przeświadczenia, że pojęcia są powiązane systemem wzajemnych zależności, które można odkryć poprzez badanie ciągów definicyjnych (szukanie *definiensów*) (Wierzbicka, Bartmiński).

W referacie ujawnię wyniki wymienionych procedur badawczych, dokonam ich konfrontacji i wydobędę wartości: 1) „najbliższe” nosicielowi kultury ludowej, ogólnokulturowe (ziemia, matka, dom) i 2) wartości składające się na etos chłopski (praca, sprawiedliwość, solidarność). Podejmę też próbę rekonstrukcji różnych podstaw aksjologii ludowej: pragmatyczno-bytowych, społecznych, etycznych, religijnych i mitologicznych.

Ks. Krzysztof Ordziniak

Wpis na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa szansą i wyzwaniem dla społeczności lokalnej (na przykładzie uroczystości odpustowych w Mikstacie)

Uchwalona przez UNESCO w 2003 roku Konwencja o ochronie niematerialnego dziedzictwa jest wyrazem zainteresowania przedstawicieli różnych państw troską o ochronę, zachowanie i przekazanie kolejnym pokoleniom tego elementu dziedzictwa kulturowego. Ratyfikowana przez Polskę 2011 roku Konwencja nakładała obowiązek stworzenia m.in. listy reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości. Lista to ukazuje różnorodność niematerialnego dziedzictwa, ale jest także wyrazem uznania dla społeczności, troszczących się o zachowanie i przekaz niematerialnego dziedzictwa. W styczniu 2013 roku został otwarty nabór wniosków na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa Kulturowego. W niewielkiej miejscowości Mikstata w Południowej Wlkp. od ponad trzystu lat odbywają się uroczystości odpustowe ku czci św. Rocha połączone z obrzędem błogosławieństwa zwierząt. Stanowią one dla tej społeczności lokalnej ważny element niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Uroczystościami odpustowymi ku czci św. Rocha obchodzone są co roku 16 sierpnia. W grudniu 2015 roku uroczystości odpustowe ku czci Świętego Rocha z obrzędem błogosławieństwa zwierząt w Mikstacie zostały wpisane na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Dla tej niewielkiej społeczności jest to wyróżnienie, szansa, ale i wyzwanie. W referacie przedstawię analizę najważniejszych wyzwań i zadań, związanych z wpisem uroczystości odpustowych na tę listę.

Dr hab. Barbara Pabian, prof. UE

Od rytuału do turystyki kulinarnej.

Zwyczaje żywieniowe w procesie przemian formy i funkcji

Jedzenie, oprócz pełnionej funkcji biologicznej, związanej z zaspakajaniem głodu i utrzymywaniem organizmu w zdrowiu, wpisuje się w społeczny kontekst życia człowieka, stając się wyznacznikiem kultury i jej przemian. Wiele mówi o samym człowieku i o wyznawanych wartościach.

Nawyki żywieniowe współczesnego człowieka mają, podobnie jak w kulturze tradycyjnej, swą wewnątrz kulturową legitymizację, jednak o diametralnie odmiennym charakterze. Są bowiem elementem postmodernistycznego porządku kulturowego, o którym stanowi użyteczność.

Poza podstawową potrzebę zaspokojenia głodu wyrastają dziś wtórne potrzeby różnej natury, w tym: komercyjnej, związanej z konkurencyjnym dążeniem do wzbogacania oferty gastronomicznej, estetycznej (wygląd potrawy, dobór zastawy, dekoracja stołu i otoczenia), zdrowotnej i kalorycznej (rezygnacja z niektórych składników lub produktów spożywczych), ludycznej (np. chęć spędzenia czasu wolnego na piknikach czy festiwalach kulinarnych), poznawczej (odkrywanie nowych smaków, doskonalenie umiejętności z zakresu gotowania i *food designu*), prestiżowej (aspiracyjna potrzeba wyróżnienia się poprzez konsumowanie drogich czy modnych wyrobów).

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie kwestii żywieniowej w kategorii trwałego, aczkolwiek zmieniającego się w dziejach faktu kulturowego, ze zwróceniem uwagi na proces przemian i utratę dawnych znaczeń.

Mgr Joanna Paczos

Symbolika wiśni w kulturze chrześcijańskiej

Drzewo wiśni jest jednym z najstarszych drzew owocowych znanych ludziom. Uprawiane i doceniane w Europie już w dobie antyku grecko-rzymskiego, przez starożytnych było waloryzowane jedynie pozytywnie. Zdecydowane poszerzenie spektrum znaczeń symbolicznych wiśni (drzewo, drewno, liść, kwiat, owoc) nastąpiło wraz z rozwojem kultury chrześcijańskiej. Celem artykułu jest przedstawienie symboliki wiśni w różnych tekstach kultury chrześcijańskiej, zarówno wysokiej, jak i tradycyjnej.

Prof. dr hab. Halina Pelcowa

Gwary ludowe: przeszłość – współczesność – przyszłość

Przedmiotem rozważań będzie gwara jako nośnik kultury zmieniający się w czasie i przestrzeni, a także współuczestniczący w kształtowaniu tożsamości regionalnej i lokalnej. Chcę pokazać, bazując na materiale z regionu lubelskiego, zmiany zachodzące zarówno w sposobie mówienia, jak i postrzegania i odbioru otaczającego świata przez mieszkańców wsi, a także rolę, jaką w tych przemianach odgrywają przestrzeń i czas. Ponadto, postaram się odpowiedzieć na pytanie: czy gwara jako mowa, ale też jako komponent zwyczajów, obyczajów, zachowań kulturowych należy wyłącznie do przeszłości, czy jest jeszcze we współczesności. A także, jaką funkcję może pełnić w przeszłości.

Mgr Sylwia Praśniewska

Babcia urokliwa – czy niezrelatywizowalna postawa etyczna 89-letniej kresowiaczki Teresy Lentowszczyk stanie się mocnym bodźcem do otwartych, odważnych działań rehumanizacyjnych?

Referat będzie dotyczyć wartości kultury tradycyjnej i religii we współczesności na przykładzie życia i postawy mojej 89-letniej babci kresowiaczki Teresy Lentowszczyk, oraz wspomnień o dziadku Mieczysławie Lentowszczyku. Prezentować będzie działania i filozofię życiową babci, jej kulturę duchową i materialną widoczną np. w języku wypowiedzi, świadomym patriotyzmie po mieczu (tata piłsudczyk) – m.in. śpiewanie pieśni od kiedy nauczyła się mówić, w dorosłości poszukiwanie informacji („Dla nas ważne było rozumieć, co się dzieje”) – i trafności oceny współczesnej rzeczywistości, w rezultacie zdobywania w dzieciństwie jak największej liczby umiejętności na wypadek wojny (po kądzieli), tradycyjnej religijności – mocnym Dekalogu, ekumenizmie („Jak to można powiedzieć, że czyjaś wiara niedobra?”), zauważaniu pokrzywdzonych i niesieniu im pomocy (według ich woli), zachowywaniu tradycji przędzenia na kołowrotku, ideałach staropolskiej gościnności (według m.in. powiedzenia „Gość w dom, Bóg w dom”, *sacrum* chleba i celebracji kresowej kuchni) oraz pracy wykonanej najlepiej pod każdym względem i niezbędnej do życia jak powietrze.

Istotą referatu będzie ukształtowana w kulturze tradycyjnej etyka babci widoczna we wszystkim, co wyżej wymienione, etyka silna, najlepsza, niesiona przez całe życie, niezrelatywizowana, pomimo tragicznych doświadczeń wojny, przesiedlenia i nieludzkiego transportu. Celem wystąpienia jest przekonujący głos konieczności wprawienia w ruch otwartego, odważnego rehumanizmu. („Młodość bywa szpetna, starość urokliwa” – Mariusz Treliński, wywiad dla „Gazety Wyborczej”, m.in. o głęboko pojętej estetyce piękna i brzydoty współcześnie).

Mgr Szymon Przeklasa

Regionalizm chorwacki a regionalizm polski. Analiza porównawcza

Chorwacja jest krajem o ujmującym dziedzictwie i niezwyklej tradycji. Państwo to, pomimo znacznie mniejszej powierzchni terytorialnej i niemal 10-krotnie niższej liczbie mieszkańców niż Polska, zdołało wykształcić rozbudowaną i niepowtarzalną kulturę. Jej zróżnicowanie przejawia się m. in. w języku, obyczajowości i codzienności życia Chorwatów. Powodem takiego stanu rzeczy jest tamtejszy regionalizm prezentujący się nieco inaczej niż ten, który znany nam jest w Polsce.

Celem prezentacji jest przedstawienie różnic i podobieństw pomiędzy regionalizmami – polskim i chorwackim, biorąc pod uwagę: a) sytuację i miejsce języka narodowego (silne zróżnicowanie dialektów chorwackich w porównaniu z językiem polskim); b) eklektyzm i odmienne tradycje kulturowe, historyczne oraz obyczajowe; c) działalność regionalnych ugrupowań politycznych oraz ich wpływ na życie polityczne w obu krajach.

Prof. dr hab. Zbigniew J. Przerembski

Pismo w przekazie tradycji muzycznych – innowacja czy zaprzeczenie istoty folkloru

Dystynktywną cechą folkloru jest, jak wiadomo, pojęcie wątku (muzycznego, tekstowego) rozumianego jako rodzaj abstrakcyjnej idei, poznawalnej tylko poprzez jego konkretne upostaciowania w postaci wariantów, powstających z każdym wykonaniem wokalne pieśni, instrumentalnej melodii ludowej. Funkcjonowanie takiej koncepcji folkloru warunkuje bezpośredni, pokoleniowy przekaz repertuaru i stylu wykonawczego, w relacji mistrz – uczeń, bez pośrednictwa pisma. Zapis nutowy odnosi się bowiem nie do wątku, lecz do jego wariantu, a granie z nut nie sprzyja twórczemu sposobowi wykonania. W edukacji folklorystycznej od pewnego czasu zaczynają być używane różnego rodzaju zapisy, w tym notacja muzyczna. Czy oznacza to koniec muzyki ludowej, czy tylko inny etap w jej rozwoju?

Dr hab. Tomasz Rokosz

Perspektywy badań nad polskimi tradycyjnymi śpiewami religijnymi społeczności katolickich

Tradycyjne obrzędy i śpiewy religijne społeczności katolickich są częścią szeroko rozumianej tradycji kulturowej Polski. Repertuar ten docenił już O. Kolberg, zbierało i badało go kilka pokoleń muzykologów i folklorystów. W referacie przypomniane zostaną dotychczasowe osiągnięcia w tym zakresie. Będą też przedstawione plany, postulaty i perspektywy przyszłych badań nad polskimi tradycyjnymi śpiewami religijnymi. Zostanie omówiony zakres gatunkowy omawianego repertuaru, z uwzględnieniem współczesnego kontekstu wykonawczego. Wiele tradycyjnych śpiewów religijnych wciąż funkcjonuje w żywym obiegu, często w kontekście obrzędowym. Dobrym przykładem są tu nabożeństwa majowe – fenomen kultury religijnej i współczesnej ludowej pobożności. Warto dodać, że śpiewy religijne skupiają uwagę nie tylko muzykologów, teologów, religioznawców, etnologów i folklorystów, ale są też wykorzystywane przez środowiska rekonstruujące religijną muzykę tradycyjną. W efekcie istotne jest pytanie: w jakim zakresie śpiewy religijne stanowią elementarne składniki polskiej kultury narodowej we współczesnym, coraz bardziej zlaicyzowanym, świecie?

Dr Agata Rybińska

Żydowska Biblia dla kobiet („Cene u-rene”) – pomiędzy tradycją biblijną a ludową pobożnością

Cene u-rene, czyli Biblia dla kobiet Jakuba ben Icchaka Aszkenazego z Janowa (Lubelskiego?) doczekała się około 300 wydań w języku jidysz. Po raz pierwszy ukazała się u schyłku XVI wieku, a najstarsze zachowane wydanie pochodzi z Lublina (z 1622 r.). Treść *Cene u-rene* to parafraza tekstu biblijnego przeplatanej komentarzami rabinicznymi w celu kształtowania pobożności kobiet żydowskich. Od XIX do XXI wieku podjęto się tłumaczeń tego ważnego dla Żydów wschodnich dzieła na inne języki (np. niemiecki, angielski,

hebrajski, rosyjski), podkreślając rolę tego dzieła w życiu religijnym Żydów aszkenazyjskich. Celem referatu jest nie tyle omówienie specyfiki tekstu, co opis fenomenu *Cene u-rene* jako tekstu religijnego zakorzenionego w tradycji biblijnej (a więc związanego z kulturą wysoką i tradycją judaizmu biblijnego), a jednocześnie przykładu adaptacji Biblii na potrzeby prostego ludu – Żydówek i Żydów nieznających hebrajskiego (w tradycji aszkenazyjskiej). We współczesnych komentarzach podkreśla się religijny i ludowy charakter księgi. O ile kontekst *sacrum* wydaje się oczywisty, ludowość dzieła wymagałaby wyjaśnienia (metodą analizy tekstu oraz w oparciu o inne artefakty, z uwzględnieniem transgresji geo-kulturowej).

Mgr Monika Sagała

Wybrane zagadnienia słowackiej poezji miłosnej w okresie baroku

1. Skomplikowana sytuacja społeczno-polityczna na ziemiach słowackich w XVII wieku (Słowacja w Królestwie Węgier, liczne protesty antyhabsburskie, zniszczenia kraju, rozwój drukarni) przyczyniła się do rozwoju literatury słowackiej, w tym liryki miłosnej.
2. W barokowej poezji ludowej oraz „pólludowej” wykorzystywano pierwiastki ludowe.
3. Liczba zachowanych utworów i zbiory, w których były drukowane, a także sami badacze stanowią podstawę do dokładniejszych badań nad elementami ludowymi zawartymi w poezji miłosnej.
4. Elementy folklorystyczne w utworach (m. in. występujące motywy roślinne i zwierzęce, charakterystyczne imiona) są omówione na przykładach wybranych utworów poetyckich ze słowackiego tomu *Amor diktoval, lásku spisoval. Výber zo slovenskej rukopisnej ľúbostnej poézie (1560-1860)*.

Dr hab. Teresa Smolińska, prof. UO

Nowa „tradycja” miejska w Polsce: Orszak Trzech Króli

Autorka zainteresowała się nową formą ulicznego świętowania w miastach polskich, jaką jest od 2009 roku Orszak Trzech Króli, nazywany przez organizatorów (Fundację Trzech Króli – organizację pożytku publicznego) „największymi ulicznymi jasełkami” nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Ten oryginalny *performans* uliczny, nad którym patronat sprawują władze miejskie, marszałkowie, biskupi danej diecezji oraz rozmaite lokalne stowarzyszenia, oferuje uczestnikom „radość, dobrą zabawę i wspólnotę”. Autorka postuluje konieczność obserwacji i analizy tego typu nowej oferty kulturalnej (radosnej procesji), ogniskującej się wokół Kościoła w Polsce, stawia pytania o rozmiary pobożności ludowej nowoczesnego społeczeństwa konsumpcyjnego – mieszkańców miasta. Otwarte granice, jak i otwarta przestrzeń internetowa, aktywność mediów (relacje telewizyjne i radiowe) sprzyjają nie tylko podpatrywaniu, ale i przejmowaniu wielu zapożyczeń w tym względzie z innych kultur.

Dr hab. Katarzyna Smyk, prof. UMCS

Współczesne funkcje kultury tradycyjnej: etnokryminał

Podstawę materiałową analizy stanowią powieści popularne Małgorzaty i Michała Kuźmińskich *Śleboda* (2015), *Pionek* (2016) i *Kamień* (2017). Określane są one mianem *etnokryminału* i rzeczywiście nawiązują w szerokim zakresie do wielu zjawisk kultury tradycyjnej: od folkloru słownego, poprzez wierzenia, po obrzędowość i zwyczajowość. Wychodzę z założenia, że powieść kryminalna włącza elementy kultury tradycyjnej w obiegi kultury masowej i przez to spełnia wobec dziedzictwa szereg specyficznych funkcji. Tworząc rejestr tych funkcji, odwołuję się do fundamentalnego artykułu Jana Adamowskiego *Współczesne funkcje kultury współczesnej* (2009). J. Adamowski analizował życie zjawisk folkloru i praktyk tradycyjnych we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej, ja zaś proponuję tę typologię funkcji zastosować do jednego ze sposobów zapośredniczania folkloru przez współczesnych odbiorców i do jednego nośnika folkloru, jakim jest powieść kryminalna.

Dr Krzysztof Snarski
***Wyróżniki tożsamości kulturowej staroobrzędowców
zamieszkałych na Suwalszczyźnie***

Spółeczność staroobrzędowców zamieszkujących Suwalszczyznę zaliczana jest do grup mniejszościowych o charakterze religijnym i etnicznym. Porównując wybrane przejawy aktywności kulturowej na styku różnych grup, można stwierdzić, że istnieją takie obszary kultury, których zróżnicowanie świadczy o wyraźnej odrębności każdej z nich. Do podstawowych wyróżników kulturowych zaliczamy te, przez które najpełniej realizowany jest przekaz międzypokoleniowy. Wśród tych znajdujemy: język, religijność, identyfikację narodową, architekturę, obrzędowość cyklu rodzinnego i dorocznego. Analizując tożsamość kulturową staroobrzędowców zamieszkałych na Suwalszczyźnie, można ponadto wskazać na aktywność Naczelnej Rady Staroobrzędowców oraz działalność badawczo-popularyzatorską zewnętrznych instytucji kultury. Międzypokoleniowa transmisja uznawanych za własne wzorów kulturowych skutkuje podtrzymaniem poczucia tożsamości kulturowej w wymiarze jednostkowym i grupowym. Utrzymanie najpełniejszego treściowo przekazu kulturowego staroobrzędowców jest zatem podstawowym zadaniem stawianym przed społecznością.

Dr hab. Katarzyna Sobstyl
***Semantyka cmentarzy dla zwierząt na tle symboliki miejsc pamięci o ludziach
w kulturze tradycyjnej***

W referacie przeanalizowane zostaną nagrobne elementy werbalne i niewerbalne, tworzące złożone semantycznie makroznaki, jakimi są coraz powszechniejsze w XXI wieku cmentarze dla zwierząt. Bliższe przyjrzenie się tym aspektom pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu nawiązują one do kultury tradycyjnej, obejmującej symbolikę miejsc pochówku ludzi? Podstawą analiz są materiały tekstowe i wizualne funkcjonujące w przestrzeni internetowej, obrazujące rzeczywiste grzebowniska zwierząt, zlokalizowane w niektórych miastach Polski.

Mgr Marcin Stańczuk
Tradycyjne elementy zdobnicze architektury ludowej w regionie radomskim

W przestrzeni wsi i małych miasteczek Radomskiego zauważalne jest dążenie do uporządkowania i nadania estetycznego wyglądu miejscu zamieszkania. W przeszłości potrzeba piękna wyrażała się m.in. w wyposażeniu budynków w elementy zdobnicze, które stanowiły integralną część budowli. Wśród dekoracji zdarzały się formy nawiązujące do słowiańskiego mitu kosmogonicznego i synkretycznej pobożności, dzięki którym „oswajano” przestrzeń i wprowadzano do niej mityczny porządek, tym samym zapewniając jej pomyślność. Obecnie tradycyjne zdobnictwo domów i budynków gospodarczych regionu radomskiego jest zjawiskiem zanikającym i reliktowym, a znaczenie większości z dawnych symboli jest prawdopodobnie nieuświadamiane. Dynamika tego procesu jest zależna od tendencji urbanizacyjnych i globalizacyjnych, a w praktyce tempa wyburzania starej architektury, natężenia użycia nowych materiałów budowlanych, czy braku motywacji do odnawiania zachowanych części dekoracyjnych. Moje wystąpienie będzie bazować na fotografiach prezentujących wyniki inwentaryzacji terenowej dokonanej w ciągu ostatnich trzech lat, uwzględni także archiwalne zdjęcia oraz literaturę regionalną. Dokumentacja zostanie podzielona na następujące moduły: dach, szczyt, ściany, drzwi, ozdoby przyokienne, ganki i werandy, kowalstwo i ślusarstwo dekoracyjne. Zwyczaj zdobienia ludowych budowli przedstawię jako przejaw poczucia estetyki jej twórców i fundatorów oraz świadectwo tradycyjnej religijności i mitologii ludowej.

Dr Małgorzata Strzelec
Funkcje kultu Świętego Rocha w społeczności mikstackiej

Mikstat jest miastem szczególnego kultu Świętego Rocha, który przetrwał tu ponad 300 lat. Kult świętych, poza funkcją religijną, niezwykle istotną i ważną, pełni także szereg innych. Na uwagę zasługuje tu funkcja wychowawcza. Związana jest ona z postacią niebieskiego patrona – który, oprócz tego, że jest

patronem kościoła na Cmentarnym Wzgórzu – od 2007 roku jest także patronem niebieskim miasta Mikstat. Patron to osoba, która powinna stanowić dla społeczności wzór do naśladowania. W ostatnich latach podjętych zostało szereg inicjatyw duszpasterskich, które pomogły dostrzec mieszkańcom aktualność wartości, którymi kierował się ich Patron w życiu. Ponadto, podczas uroczystości odpustowych odbywa się tu obrzęd błogosławieństwa zwierząt, który stanowi okazję do kształtowania właściwego stosunku do zwierząt. Kult Świętego Rocha jest ważnym czynnikiem integrującym społeczność lokalną i rodziny, ale także kształtującym poczucie tożsamości. Mieszkańcy miasta mają świadomość, że przekazywany z pokolenia związany z uroczystościami odpustowymi obrzęd błogosławieństwa zwierząt odróżnia tę społeczność od innych, dlatego dbają o przekaz tradycji odpustowych kolejnym pokoleniom. Kult Świętego Rocha, a w szczególności uroczystości odpustowe ku czci św. Rocha połączone z obrzędem błogosławieństwa zwierząt, promują miasto. To najważniejsze funkcje, na których chcę skoncentrować się w tym referacie.

Dr. hab. Joanna Szadura

Spółeczny wymiar kultu ognia z perspektywy etnolingwistycznej

Związek ogniska z rodziną i domem ma charakter uniwersalny. Jego uzasadnienie wynika z podstawowych potrzeb i doświadczeń egzystencjalnych człowieka. Powiązanie życia wspólnoty z ogniskiem dowodzi, że można mówić nie tylko o żywiołowym kulcie ognia, ale również o kulcie społecznym wynikającym z przekonania o pełnieniu przezeń ważnych funkcji integrujących. W referacie zamierzam pokazać, jakie aspekty społecznego kultu ogniska domowego zostały utrwalone w języku i kulturze polskiej. Za cel analizy stawiam: rekonstrukcję obrazu polskiej tradycyjnej wspólnoty ogniskowej, uzyskiwanie praw członka tejże wspólnoty (wchodzenie doń i jej opuszczanie) oraz ich wobec ogniska obowiązki i przywileje (zakładanie i wygaszanie ogniska domowego, dbanie o ognisko domowe i jego ochrona). Zgodnie z postulatami lubelskiej etnolingwistyki, za materiał analityczny posłużą mi dane językowe (leksyka, kliszowane teksty folkloru) oraz przyjęzykowe (wierzenia i praktyki).

Dr hab. Bożena Taras, prof. UR

Znaczenie stołu w tradycyjnej kulturze rzeszowskiej

Celem referatu jest przedstawienie stołu (stołu-przedmiotu, stołu-pokarmu) jako złożonego, symbolicznego znaku kulturowego, w kontekście przypisywanych mu funkcji związanych z zaspokajaniem elementarnych potrzeb wspólnoty oraz z podejmowaniem przez nią obrzędowych działań. Z punktu widzenia tradycji kulinarnej stół, jako element dziedzictwa kulturowego Rzeszowszczyzny, pełni trzy podstawowe funkcje: materialną, społeczną i duchową. W charakterystyce: 1) stołu-przedmiotu można wskazać cztery aspekty: proksemiczny, atrybutywny, funkcjonalny, aksjologiczny; 2) stołu-pożywienia – sześć grup semantycznych: artykuły spożywcze; potrawy codzienne, sezonowe, przednówkowe, świąteczne; napoje; 3) stołu w obu zakresach znaczeniowych – funkcje społeczne i kulturowe. Ważne są również uwarunkowania sytuacyjne oraz tradycyjny światopogląd Rzeszowian, które nadają pojęciu *stół* ostateczny kształt semantyczny.

Dr Artur Trapszyc

Nie ma drogi „Na Ugory”. Problematyka tradycyjnego nazewnictwa wiejskiego w świetle ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Toponimia wiejska, jako typ nazewnictwa tradycyjnego opisującego specyficzną rzeczywistość geograficzno-przyrodniczą i kulturową, często obecna jest także w przestrzeni miejskiej. Stąd, funkcjonujący w onomastyce podział na wikonimię i urbanonimię, w dużej mierze należy traktować umownie. Skupiając się na tego rodzaju nazwach pragnę podkreślić ich ogromną rolę w przekazie wiedzy i pamięci oraz wyjątkową pozycję w „zasobach” niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Rozważania na temat wartości zabytkowej nazewnictwa tradycyjnego i potrzebie jego ochrony będę prowadził przede wszystkim na podstawie badań, jakie realizuję w Muzeum Etnograficznym w Toruniu. Są to badania terenowe dotyczące obecności takich nazw – głównie ulic, dróg i placów – na mapach wybranych miejscowości województwa kujawsko-pomorskiego.

Interesuje mnie również problematyka nazw zwyczajowych, funkcjonujących tylko wśród mieszkańców danej miejscowości oraz nazw historycznych, które zamieniono bądź wyrugowano z przestrzeni osadniczej. Wymownie obrazuje to przykład ze wsi Lulkowo, gdzie dawną nazwę drogi *Na Ugory* zamieniono na *Kon-tiki*. Ponadto zwrócę uwagę na problem świadomości znaczenia i potrzeby ochrony nazewnictwa tradycyjnego wśród społeczności lokalnych i władz samorządowych. To ostatnie zagadnienie ma niebagatelne znaczenie dla inicjatywy toruńskiego Muzeum w sprawie ochrony i przywrócenia takich nazw na obszarze miast i wsi województwa kujawskiego-pomorskiego.

Dr hab. Bogumiła Truchlińska, prof. UMCS

Lud jako źródło i nośnik wartości w świetle polskiej filozofii narodowej

Referat ma na celu ukazanie narastania świadomości podmiotowej roli kulturowej warstw ludowych w myśli filozoficznej. Skupiam się na następujących zagadnieniach: 1) Pojęcie i przedmiot polskiej filozofii narodowej; 2) „Kwestia ludowa” w myśli staropolskiej; 3) Romantyczny zwrot – ku podmiotowości ludu; 4) Dwudziestowieczne kontynuacje – koncepcje kultury narodowej i filozofia mesjanistyczna.

Dr Mariola Tymochowicz

Biesiada chłopska, czyli nie tylko konsumpcja i zabawa

Jednym z ważnych etapów obrzędów było i nadal jest ucztowanie, które ściśle związane jest z jego przebiegiem i zyskiwało znaczenie rytualne. ucztowanie zawsze przebiegało według określonych zasad i nigdy nie służyło tylko zaspokojeniu potrzeb biologicznych. Miało zawsze wyznaczony cel, określoną grupę uczestników. Ważny był jego temporalny i przestrzenny aspekt, potrawy, wydarzenia rozgrywające się w trakcie obrzędu, konwencjonalizacja zachowań, ranga uczyty, estetyczny i systemowy wymiar uczyty (Bednarek 1998: 11-19). W chłopskim biesiadowaniu również odnajdziemy wszystkie te elementy, które będę chciała omówić w swoim referencie w oparciu o materiały archiwalne pochodzące z województwa lubelskiego. Wykażę tym samym, że spotkania przy obrzędowym stole to nie tylko konsumpcja i zabawa, ale działania o charakterze magiczno-wierzeniowym i społecznym, które pozwalały lokować je po stronie *sacrum*.

Dr Sebastian Wasiuta

Semantyka lasu w lubelskich pieśniach żołnierskich i wojennych

Przedmiotem analizy jest 235 pieśni żołnierskich i wojennych, opublikowanych w *Lubelskim* pod kierunkiem Jerzego Bartmińskiego. Autor dąży do rekonstrukcji semantyki lasu w pieśniach partyzanckich i okupacyjnych, rekruckich i ułańskich.

Dr hab. Marta Wójcicka, prof. UMCS

Cmentarz jako miejsce (nie)pamięci

Referat nawiązuje do ugruntowanej w pamięcioznawstwie koncepcji miejsc pamięci – *les lieux de memoire*, wprowadzonej przez Pierre Nora na oznaczenie materialnych i niematerialnych symboli pamięci. Składa się z czterech części, przedstawiających kolejno: 1) koncepcję i metodologię badania miejsc pamięci, 2) cmentarz jako miejsce między życiem a śmiercią, pamięcią a niepamięcią, 3) co i jak cmentarz pamięta? 4) czego cmentarz nie pamięta? W zakończeniu autorka wskaże, jakie typy pamięci (pamięć kulturowa i komunikatywna, indywidualna i zbiorowa) można odnaleźć w cmentarzu jako miejscu pamięci. Analizując cmentarz jako miejsce pamięci autorka nawiązuje do realizowanych przez Jana Adamowskiego badań cmentarnej komunikacji niewerbalnej.

Dr hab. Violetta Wróblewska, prof. UMK

Ludowa bajka magiczna – tradycja i współczesność

Na przykładzie polskiej bajki ludowej – magicznej, zostaną zaprezentowane zmiany tematyczne i formalne, które zaszły w obrębie materiału folklorystycznego. Punktem wyjścia będą teksty utrwalone w XIX w., a dojścia – materiał z XXI w. publikowany, jak i pozyskany w trakcie badań terenowych.

Mgr Piotr Wróblewski

Od kontrbasu solo do orkiestry – heterogeniczne wizje aranżacyjne „Bogurodzicy”

Celem referatu jest przedstawienie opracowań *Bogurodzicy* dokonanych przez polskich muzyków jazzowych. Zarysowany zostanie kontekst historyczny powstania poszczególnych aranżacji i stosunek do religii ich autorów. Referat uzupełniony zostanie prezentacją fragmentów nagrań.

Mgr Aleksander Zbirański

Egzotyzacja kultury ludowej w zdjęciach uczestników Jarmarku Jagiellońskiego na portalach społecznościowych

W swoim wystąpieniu chcę wykazać, iż tradycyjna kulturowa ludowa z terenu Słowiańszczyzny jest dla wielu spośród uczestników Jarmarku Jagiellońskiego obca, a nawet egzotyczna. Dotyczy to zakresu zarówno funkcji prezentowanych przedmiotów, jak również ich formy. Celem mojego referatu będzie wskazanie (za pomocą analizy fotografii udostępnianych na portalach społecznościowych, np. Facebook oraz Instagram przez uczestników Jarmarku w latach 2017 i 2018) sposobów prezentacji przedmiotów, różnice formalne pomiędzy zdjęciami w zależności od portalu oraz typologii zaprezentowanych fotografii. Uważam, iż Jarmark Jagielloński – jako największa impreza w Lublinie prezentująca tradycyjną sztukę ludową i dziedzictwo kulturowe – zasługuje na analizę odpowiadającą na pytanie, w jaki sposób postrzegane są zjawiska, których prezentacji służy niniejszy festiwal miejski. W mojej ocenie poprzez komunikat (zdjęcie) można dotrzeć do nadawcy (jego opinii i poglądów). Może to być sposób na zrozumienie sposobów postrzegania kultury tradycyjnej przez współczesnych odbiorców miejskich, dzięki czemu jej ochrona i przywracanie do świadomości mogą stać się łatwiejsze dla obu stron.